

DOI: <http://doi.org/10.370.75/BAL.2021.04.05>

Принципът на добросъвестността в правните системи на Австрия и България

The Principle of Good Faith in the Austrian
and Bulgarian Legal Systems

Николай Бошнаков¹

SUMMARY

The paper presents some features of the interpretation of good faith principle in the legal systems of Austria and Bulgaria. The clarification of its characteristics, classification and systematization of its diverse realizations is particularly important for contemporary law studies and legal implementation. Both Bulgarian and Austrian legislation are intrinsically continental legal systems which assumes a range of similarities between them, particularly concerning the interpretation and implementation of good faith principle. Selected realizations of this principle are reviewed as embedded in specific paragraphs of the Austrian Civil Code (ABGB) as well as articles of the Bulgaria Law on Obligations and Contracts that treat the principle in Bulgarian legislation.

¹ Николай Бошнаков, студент, Юридически факултет, УНСС, e-mail: nboshnakov_19160107@unwe.bg (Nikolay Boshnakov is a student, Faculty of Law, UNWE, e-mail: nboshnakov_19160107@unwe.bg).

KEY WORDS

Good Faith; Legal System; Bulgarian Obligations and Contracts Act; ABGB

Увод

Принципът на добросъвестността представлява морално-етичен фундаменти на всички развити правни системи. Източниците на този принцип могат да се открият в римското частно право, необходимостта от неговото изследване е неоспорима и подлежи на непрекъсната актуализация. В законодателството и правоприлагането на отделните страни принципът на добросъвестността все още няма унифицирано тълкуване, а хармонизацията в този процес е изключително бавна. Въпреки това в сравнителен план националните правни системи прилагат общи подходи в прилагането на критериите за добросъвестност.

Традиционно принципът на добросъвестността се свързва с честност при постигане на целите и искреност на намеренията, както и очакване тези качества да се проявят и при срещната страна. Добросъвестността може да се разглежда и като синоним на *bona fides* в римското право, отразяващо искрените и честни намерения или вярвания на всеки човек, независимо от това какъв е резултатът от последвалите му действия². В правните системи на немско-езичните страни понятието „Treu und Glauben“, конституирано от правната наука, показва какво трябва да е поведението на честния и порядъчен човек. Нещо повече, немското законодателство поставя разграничение между „Treu und Glauben“ (разбирано като обективна добросъвестност) и „Guter Glaube“ (разглеждано като субективната страна на добросъвестността)³.

² A. Söllner. *Bona fides – guter Glaube? ZSS RG RA 122 (2005)*, S. 1 – 61.

³ A. Földi. *Traces of the Dualist Interpretation of Good Faith in the Ius Commune until the End of the Sixteenth Century. Fundamina 20, 1 (2014)*, pp. 312 – 321.

За разлика от субективната добросъвестност, която е свързана с липсата на информация (незнанието) относно определени обстоятелства и факти с правно значение, добросъвестността има и обективен елемент – **„правно основание, годно да прехвърли права“**⁴. Обективната добросъвестност е външното мерило на социалното поведение, определящо се чрез честността в отношенията между хората. Разглеждайки историческите предпоставки на модерната правна аргументация на *bona fides*, Константин Танев посочва разграничението между монистичната и дуалистична концепция за добросъвестността. Според монистите добросъвестността има обща природа, при което се прилага единен принцип на доверие в различни случаи както в договорното, така и във вещното право. От друга страна, дуалистичният възглед предполага двойна структура на принципа на добросъвестността, която обхваща обективното и субективното разбиране. Обективното разбиране се базира на **„принципа на честно отношение между договорните страни“**, докато субективната представа се отнася до **„душевното състояние на владелеца“**, получил добросъвестно дадена вещ и станал неин собственик⁵.

Термините, с помощта на които се конкретизира един или друг правен принцип, имат не толкова правен, а по-скоро обществен характер и приемат различни правни тълкувания. Това определя безспорното съдържателно преплитане на принципа на добросъвестността с разумността, справедливостта, баланса на интереси и пр. Необходимостта от тях-

⁴ Д. Недев. Добросъвестността във вещното право – сравнителноправни бележки. *Актуални проблеми на правното регулиране на бизнеса*. София, ИК – УНСС, 2019, с. 235 – 245, с. 234.

⁵ К. Танев. Fides и Bona Fides като правни конструкции през античността и модерността. Кратък преглед на историческото развитие. *Сборник с доклади от Лятно докторантско училище по право „Добросъвестността като норма и принцип на правомерно поведение в съвременното право – генезис, развитие, проблеми и перспективи“*. София, ИК – УНСС, 2022, с. 29 – 54.

ното идентифициране и по-ясно разграничаване пряко е свързана с техните правни последици, възникващи във връзка с нарушаването на един или друг правен принцип⁶.

В специализираната юридическа литература се наблюдава изключително многообразие при използването на понятието „добросъвестност“ в различните национални правни системи. Съществува обаче консенсус относно съобразяването с тази морално-етична и ценностна категория както в европейската континентално-правна система, така и в „Системата на Общото право“ (Common Law System)⁷. Добросъвестността се възприема като правен принцип и основополагащо начало в съвременните правни системи. В съдържанието на този принцип се включват честност, лоялност, почтеност, справедливост, разумност, съобразяване със закона, съдействие, интегритет, липса на злонамереност⁸. Диана Маринова определя три подхода по отношение на третирането на добросъвестността: (1) като общо правило и общ абстрактен принцип, на който правото следва да се основава; (2) като ограничено проявление в рамките на съблюдаването ѝ само от отделни институти и само в специфични случаи; (3) като морален стандарт и морална норма⁹.

Целта на настоящата статия е да представи някои особености при тълкуването на принципа на добросъвестността в правните системи на Австрия и България в обективния му аспект, отразяващ поведението на честния и порядъчен човек. И българското, и австрийското законодателство са част от континенталната правна система, като в рамките на развитието си са били под влияние на немското

⁶ G. White. The Principle of Good Faith. *The United Nations and the Principles of International Law – Essays in Memory of M. Akehurst* (eds. V. Lowe and C. Warbrick). London, New York, Routledge, 1994.

⁷ D. Marinova. The role of good faith in the international sale of goods contract formation and execution. *Revista europea de derecho de la navegación marítima y aeronáutica*. 29 (2012), pp. 15 – 23.

⁸ M. Bachvarova. Special Aspects of the Pre-Contractual Liability when Concluding Commercial Transactions. *Известия на Съюза на учените – Варна, Серия „Икономически науки“* 9, 2 (2020), с. 145 – 152.

⁹ Marinova (2012), 15-23 (с. 16).

право, ето защо се очаква да има сходства между тях, включително по отношение на тълкуването и прилагането на принципа на добросъвестността. Без съмнение добросъвестността като принцип е основен в правната теория и се нуждае от систематично изследване, имащо висока научна значимост в съвременните условия.

Принципът на добросъвестността в австрийското гражданско право

Общият граждански кодекс на Австрия (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*, ABGB) е приет през 1811 г. и започва да се прилага от 1812 г., като отразява идеите от епохата на Просвещението и по-конкретно на просветената монархия¹⁰. Кодексът съдържа 1502 параграфа и неговите постановления продължават традициите на естественото право, а нормативно залегналите ценности включват свободата на договорните отношения, автономията на волята на страните, приетите за всеобщи принципи на разума и справедливостта¹¹. Той е тясно свързан с институционалната система на Гай (около 110 – 180 г.) и разделя гражданското право на три части (*Personae, Res, Actiones*)¹². По онова време принципът на добросъвестността се възприема в австрийското право по-скоро като абстрактно понятие, което не се споменава в конкретните текстове на закона.

Макар и определен като един от най-добрите и прогресивни кодекси за епохата си, в края на XIX и началото на XX в. Гражданският кодекс на Австрия се оказва остарял

¹⁰ S. Schima. Das Eherecht des ABGB 1811. *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*. 2 (2012), SS. 13 – 26.

¹¹ A. Deutsch. Schriftlichkeit im Recht: Kommunikationsformen/ Textsorten. E. Felder & F. Vogel, *Handbuch Sprache im Recht (Handbücher Sprachwissen (HSW))*. Berlin, de Gruyter Mouton, 2017.

¹² I. Leraczyk, On some International Regulations in Gaius's Institutes. *Review of European and Comparative Law* 39, 4 (2019), pp. 99 – 119.

както по форма, така и по съдържание¹³. Основните критики към Кодекса са насочени към някои от неговите дефиниции, пропуски по отношение на системните му елементи и към отсъствието на социални идеи в него. Той се определя като компилация на правила и принципи, заимствани от римското право¹⁴. Ревизия на Гражданския кодекс на Австрия е осъществена през 1911 г., като през 1917 г. са внесени поправки, свързани с договорната и деликтната отговорност, както и по-широкото застъпване на принципа на справедливостта¹⁵.

При тази ревизия на ABGB са заложили законодателни норми под влияние на приетия през 1896 г. Германски граждански кодекс (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB). Чрез това влияние в австрийското гражданско право се въвеждат прогресивни принципи и норми, сред които е принципът на добросъвестността. Например според новата редакция на § 914 на ABGB при тълкуването на договорите следва да се изхожда не толкова от буквалния смисъл на формулировките, а е необходимо да се изследват намеренията на страните и договорът да се разбира по такъв начин, че да отговаря на принципа на добросъвестните взаимоотношения и честния оборот. В подобна формулировка са интегрирани две правила – първо, изясняването на истинските намерения на страните, и второ, правата и отговорностите на страните, формулирани в договора, трябва да се тълкуват по начин, съответстващ на принципа на честните взаимоотношения¹⁶.

Принципът на добросъвестността в австрийското гражданско право не е включен непосредствено при тълкуването

¹³ Н. Минков. Развитие и характер на законодателството в България. Библиотека „Съдебно право“, 18 февруари 2017, [онлайн] <http://www.sadebnopravo.bg/biblioteka/tag/> [гостън на ...].

¹⁴ M. D. Bob, Der Einfluss des ABGB 1811 auf das rumänische Zivilrecht. (August 1, 2011). *200 Jahre ABGB. Ausstrahlungen Die Bedeutung der Kodifikation für andere Staaten und andere Rechtskulturen* (coord. Michael Geistlinger, Friedrich Harrer, Rudolf Mosler, Johannes M. Rainer). Wien, 2011, SS. 143 – 148, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2947106>.

¹⁵ S. Přibyl. ABGB und das kanonische Eherecht. *Journal on European History of Law*, 2 (2011), pp. 169 – 174.

¹⁶ H. Koziol, P. Bydlinski, R. Bollenberger. *Kurzkommentar zum ABGB*. Wien – New York, Springer, 2010.

на изпълнението на договора, както това е предвидено в немското право. Причините за това се коренят в опасенията относно евентуално възникване на т.нар. „правова неопределеност“¹⁷. Приема се, че самата формулировка на § 914 на ABGB е достатъчно условие за това, че правилно тълкуваният договор трябва да се изпълнява при прилагането на принципа на добросъвестността. В съвременното австрийско право е неоспорим факт, че принципът на добросъвестността има непосредствено значение и задължително следва да се отчита при изпълнението на задълженията, като определя победението на страните по договора. По този начин се обосновават задълженията на страните, отчитайки правата и интересите една на друга.

Принципите на добросъвестността и необходимостта от реализирането на правата и задълженията в съответствие с принципа на честните отношения се явяват готовкова общопризнати, че за прилагането им в отделните случаи няма необходимост от изричното им споменаване в закона¹⁸. Правна основа на признаването на принципа на добросъвестността се явяват фундаменталните принципи на справедливостта, залегнали в Кодекса от 1811 г. Двама параграфа 914 и 863 от ABGB са отправната точка както в правната доктрина, така и в съдебната практика за обосновка и по-нататъшно развитие на принципа на добросъвестността. Параграф 863 задължава всяка от страните да действа добросъвестно при воденето на преговори и сключването на договори, като поставя изискването за лоялност към другата страна.

Принципът на добросъвестността в австрийското гражданско право сходно на разбирането в немското право е свързан и с прилагането на доктрината „небрежност при договарянето“ (*culpa in contrahendo*), засягаща поява на вина при договаряне или преддоговорна отговорност. Сключването на договор със стопанска цел изисква от страните взаимно отчитане на правата и задълженията както по време на подготовката и сключването на сделката, така и по време на

¹⁷ Н. Klang. *Kommentar zum Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch*, 2^a ed. Wien, Staatsdruckerei, 1951.

¹⁸ А. Kletečka, М. Schauer. *ABGB-ON – Kommentar zum Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch*. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2010.

изпълнението на договора. Според § 859 от ABGB преддоговорното правоотношение се легитимира по силата на закона, а не възниква по волята на участващите страни. Нещо повече – то не зависи от това дали в бъдеще ще бъде сключен договорът, който се подготвя. Преддоговорните задължения съответстват на допълнителните задължения по време на изпълнението на договора и имат предпазен характер. Това са задължения, свързани със защитата на правата и интересите на срещната страна в деловите отношения.

Гражданският кодекс на Австрия не включва директно описание на прилаганите норми, регулиращи преддоговорните отношения и задължения. Приема се, че формулировките на параграфи 866, 874 и 878 на ABGB регулират в достатъчна степен тези задължения и представляват фундамент за прилагането на правна аналогия. Като специфичен правен институт аналогията включва разширено тълкуване на закона в случаите, когато нормативният акт е непълен или изобщо липсва правна уредба за спорните правоотношения. Правилата за преддоговорните задължения и отговорност се легитимират не толкова от принципа на добросъвестността, колкото от прилагането на правната аналогия. В коментарите към ABGB се отбелязва, че от гледна точка на крайния резултат разлика при прилагането на двата подхода няма¹⁹. Причините и мотивите са същите, когато легитимиращо основание се явява принципът на добросъвестността.

Отпадането на основанията за сделката няма самостоятелна правна обосновка в австрийското право. За правното основание на този институт също се счита правната аналогия. Тези правила се прилагат изключително рядко и се решават с други правни средства. В случаите на наличие на съществена заблуда на страните по договора относно условията, свързани с основанието за сделката, в ABGB се предвижда прилагането на норми относно взаимна заблуда на страните (§ 871 от ABGB). Става дума за ситуации, при които са налице обстоятелства, имащи важно значение за страните или поне една от тях, които са били валидни още преди сключването на договора, но страните не са били запознати с тях. В ситуации, при които важни за страните

¹⁹ M. Schwimann. *ABGB Taschenkommentar*. Wien, LexisNexis Verlag, 2010.

обстоятелства, или поне за една от тях, са се изменили след сключването на договора, се прилага регулацията относно изменението и разтрогването на дългосрочни правоотношения.

Доколкото голяма част от правоотношенията, при които може да се прояви съществено изменение на обстоятелствата, представляват дългосрочни отношения, отолкова те се регулират чрез правилата за прекратяване или промяна в договорните отношения. Така институтът за отпадане на основанието за сделката се разглежда като допълнителен и запълващ празнини в правото посредством правната аналогия. Използването на правната аналогия е необходимо, когато промените в обстоятелствата са били непрегвидими за страните и са в сферата на поетите рискове към момента на сключването на договора. Изискването към тези обстоятелства е да бъдат съществени и да се отнасят към същинска част от договора.

Забраната за злоупотреба с права е залегнала в § 1295 (абзац 2) от ABGB, според който не се допуска умишлено причиняване на вреда. Този параграф е бил добавен при реформирането на Кодекса за случаи на очевидно намерение за причиняване на вреди. Оказва се, че това намерение може да е не само ясно изразено, но и скрито. Скритото намерение се проявява в случаите, когато е налице съществена диспропорция между преследване на интересите на лицето, упражняващо своето право, и същевременно нарушаване на интересите на неговия контрагент в този процес. В австрийското право се установява известно отдалечаване от необходимостта за установяване на субективния елемент, а именно умисъл в намеренията за причиняване на вреди, щети и загуби. Достатъчно е отчитането на грубото несъответствие на интересите на едната страна за сметка на интересите на другата.

Друга особеност на австрийското право е загубата на права по силата на продължително задържане (неосъществяване), при което не се прилага принципът на добросъвестността. Този случай се третира като мълчалив отказ от права (§ 863 от ABGB). Например мълчаливият отказ от права се признава в случая, когато арендодател дълго време получава от арендатора арендна вноска без отчитане на индексацията, въпреки че това е било предварително договорено.

В този случай се приема, че арендодателят се отказва от получаването на по-високо арендно заплащане.

По силата на своите естественоправни традиции, формално необходимите решения в австрийското право се търсят в позитивноправната материя. От една страна, налице е засилваща се тенденция за по-широкото разпространение на принципа на добросъвестността в австрийската правна система, а от друга, приложението му е ограничено по силата на еволюцията на отделните правни институти, формално развивани извън прилагането на принципа на добросъвестността.

Този подход, прилаган в австрийското право, създава впечатление, че принципът на добросъвестността не се прилага особено охотно, като в същото време позволява съдържателно по-различен поглед към формалното право в случаите, когато правните последици от формалното правоприлагане не съответстват на особеностите на правното регулиране. Освен доктрината за мълчалив отказ от права, се използват и други алтернативни правни решения, включително такива, които са следствие от формалните норми, имащи коригиращ характер относно правоприлагането в случай на липса на адекватност на неговите правни последици.

В рамките на настоящата разработка се разглеждат също и някои конкретни норми от правото на Австрия, които застават като тема добросъвестното придобиване на собственост от неовластено лице, а именно § 367, § 371 и § 824 от ABGB.

Принципната ситуация предполага, че при сключването на конкретна сделка всяко добросъвестно лице придобива собственост върху дадена вещь от собственика. Ключова ситуация обаче възниква, когато добросъвестната страна получи вещи от лице без правомощия да се разпорежда с имуществото. При подобна хипотеза австрийското право трябва да прецени коя страна е „по-достойна за защита“, т.е. дали ще бъде собственикът, който е загубил фактическото си владение, но все още изисква да запази вещи за себе си, или спа-

зилият всички правила за придобиване на собствеността добросъвестен купувач²⁰. Австрийското гражданско право разрешава такъв конфликт на интереси не само чрез взимане под внимание на позициите на отделните страни, но и на потребностите на търговския стокообмен в страната.²¹

Параграф 367 от Общия граждански кодекс разглежда различни хипотези, които защитават правата на добросъвестния купувач при оригинално придобиване на собственост на движими вещи. Стандартното изискване към него е да се случва възмездно и на базата на правно основание – при безвъзмездно придобиване реалният собственик на конкретното имущество винаги би заемал позицията на „по-достоеен за защита“ поради предшестващата претърпяна имуществена вреда²². § 367 от ABGB разкрива следните предпоставки за придобиване:

- Добросъвестният купувач би могъл да спечели вещта на обществен търг и по този начин автоматично да получи правото на собственост. Тази предпоставка се обвързва най-вече със засиления елемент на доверие към процесите по време на такъв търг и на факта, че той бива обект на държавен контрол.
- Втората възможна опция според §367 е добросъвестното лице да купи вещта от специализиран търговец, който редовно извършва продажби на конкретната стока и не би имало причина купувачът да се усъмни в произхода на придобитото имущество.
- Третата предпоставка описва възможността добросъвестното лице да придобие собственост върху вещта след нейното получаване от доверено лице. В случай на подобна хипотеза довереното лице е човек, на когото лично е поверена отговорността за вещта от оригиналния собственик – тук собственикът търпи последици-

²⁰ H. Koziol, R. Welsch, A. Kletečka. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. 13 Aufl.* Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2006, S. 331.

²¹ Koziol (2006), S. 331 – J. Hager. *Verkehrsschutz durch redlichen Erwerb. Münchener Universitätsschriften: Reihe der Juristischen Fakultät 77* (1990). München, Beck.

²² Пак там, с. 333.

ята от своите действия, защото косвено причинява собствената си имуществена вреда. Той би могъл да предяви иск за обезщетение срещу довереното си лице, но не би имал опцията да получи обратно вещта си от добросъвестния купувач.

Параграф 367 дава предимство на добросъвестното лице, което от владеец на вещта се превръща в неин собственик. Параграф 371, от друга страна, се различава от § 367 по отношение на липсата на изискването сделката да е възмездна, както и отстраняването на отделните разгледани предпоставки. Дадената норма от ABGB изисква единствено добросъвестност на владееца при придобиването на собствеността²³. Важната особеност се свързва обаче с вещите, които са обект на параграфа, а именно – ценните книжа и парите. Параграф 824 от Общия граждански кодекс защитава правата на добросъвестното лице при придобиване на имущество от така наречените мними или привидни наследници. Параграфът обхваща както движимото, така и недвижимото имущество, и взема под внимание безвъзмездни сделки като част от сферата си на регулиране²⁴.

Принципът на добросъвестността в българското гражданско право

В българското гражданско право добросъвестността се определя като морална, ценностна и правна категория. Според Иван Апостолов принципът на добросъвестността е пряко свързан със социалната етика²⁵. Един договор се изпълнява добросъвестно, когато неговото изпълнение отговаря на господстващите в обществото разбирания и изисквания за поч-

²³ Koziol (2006), S. 331 – J. Hager. Verkehrsschutz durch redlichen Erwerb. *Münchener Universitätschriften: Reihe der Juristischen Fakultät*, 77 (1990). München, Beck, S. 336.

²⁴ Пак там, с. 337.

²⁵ И. Апостолов. *Облигационно право. Част първа. Общо учение за облигацията*. София, БАН, 1990.

меност в отношенията между кредитор и длъжник. Прилаганите критерии са обективни, а не субективни, и водеща е обективната мярка за почтеност в отношенията между гражданите, формирана в доминиращото в обществото етическо съзнание. Тази трактовка е сходна с § 914 от ABGB, според който договорът, както и правата и отговорностите на страните, трябва да се разбират по начин, който да съответства на принципа на честните и почтени взаимоотношения. Диана Маринова посочва, че в случай на недобросъвестно поведение на кредитора длъжникът разполага с възможността да предяви възражение за недобросъвестност „възражение за общата измама“ (*exceptio doli generalis*), доколкото поведението на кредитора следва да съответства на принципа на добросъвестността. Нещо повече, не бива да се допуска кредиторът да откаже приемането на частична престация, ако недоставената част е незначителна. В крайна сметка добросъвестността не трябва да подлага на риск правната сигурност, като компрометира принципа на законсъобразността²⁶.

Характерно за подхода, възприет от българския законодател, е, че традициите, установени от гържавите на континенталното право, следователно могат да се открият редица прилики с австрийската правна система. По подобен начин българският законодател въвежда добросъвестността като критерий за съобразяване на преговорните отношения със закона. Използването на тази ценностна категория изрично е записано в чл. 12 от Закона за задълженията и договорите (Изм. – ДВ, бр. 12 от 1993 г.), по силата на който: „при воденето на преговори и сключването на договори страните следва да действат добросъвестно. В противен случай те дължат обезщетение.“ Така се установява задължение за добросъвестност както при воденето на преговорите, така и при сключването на договора. Тя се изисква дори тогава, когато процесът на преговори не бъде финализиран със сключването на договор. Законът не посочва експлицитно какво конкретно

²⁶ Д. Маринова. Ролята на добросъвестността в развитието на договорноправната теория. *Сборник с доклади от Лятно докторантско училище по право „Добросъвестността като норма и принцип на правомерно поведение в съвременното право – генезис, развитие, проблеми и перспективи“*. София, ИК – УНСС, 2022, с. 55 – 74.

е добросъвестното действие. Подобно на австрийското право, и българското го разглежда като морално-етична категория, която може да пороги правно задължение²⁷.

Добросъвестна страна в преговорите е тази, която действа по посока сближаване на позициите със своя контрагент, спомага за конкретизиране и изясняване на позициите на страните по предмета на договора, не използва заплахи и измами, не прекъсва преговорите без основание, не отказва приемане на предложението, при условие че е дала основание на другата страна да мисли, че приема условията на договора. Недобросъвестна страна по договора е тази, която сключва договора, без да се е запознала с неговия предмет, без да е осигурила неговата валидност, използва заплаха или измама, за да принуди другата страна да сключи договора.

Както в австрийското право, и в българското се прилага т.нар. *culpa in contrahendo* (*v.s.*), която може да е налице при сключен договор, но и при несключен договор. Виновно действие е на лицето, което не изпълнява законното задължение за добросъвестност при воденето на преговорите и при сключването на сделката. При допускане на преддоговорна вина, в резултат от която са настъпили вреди за една от страните в процеса на преговори при сключването на договор, се появява преддоговорната отговорност, визирана в чл. 12 на ЗЗД.

Член 8 от ЗЗД (Изм. – ДВ, бр. 12 от 1993 г.) съдържа правната дефиниция за договор, според която „договорът е съглашение между две или повече лица, за да се създаде, уреди или унищожи една правна връзка между тях“. Волеизявленията на страните по договора следва да бъдат с еднакво съдържание, като в тях винаги трябва да има насрещност, тъй като страните по договора са противоположни. Друго изискване е волеизявлението за сключване на договор да бъде възприето от отсрещната страна разумно, което се счита за изразяване на намерение за правно обвързване. Чрез волеизявленията си страните по договора определят неговото съдържание, което не трябва да противоречи на императивни правни норми

²⁷ З. Сукарева. Добросъвестността и презумпцията за добросъвестност като принципи на облигационното право. *Юбилеен сборник в чест на проф. Живко Сталев*. София, СИБИ, 2005, с. 374 – 383.

и на добрите нрави, с което се изразява прилагането на принципа на добросъвестността. Изрично се отбелязва, че страните по договора не могат да упражняват своите права в противоречие с интересите на обществото. В духа на принципа на добросъвестността договорът може да се разглежда като средство за съдействие, при осъществяването на което всяка от страните се грижи освен за своя собствен интерес, но и за интересите на другата страна. Договорът е правна връзка, основана на сътрудничество, при отчитане интереса на контрагента и справедливостта²⁸.

Според чл. 63 на ЗЗД (изм. – ДВ, бр. 12 от 1993 г.): „всяка от страните по договора трябва да изпълнява задълженията си по него точно и добросъвестно, съобразно изискванията на закона и да не пречи на другата страна да изпълнява и тя своите задължения по същия начин“. Тук се има предвид добросъвестността в нейния обективен смисъл по действащото законодателство. Прилагането на принципа на добросъвестността в този случай се отнася до страните по договора, които трябва да положат усилия по неговото изпълнение. Принципът предполага съдействие от едната страна към другата, когато е необходимо например съдействие от страна на кредитора, за да може длъжникът да престои. Всяка от страните не трябва да възпрепятства другата при изпълнението на нейните задължения. Член 63 изисква изпълнение на задълженията с грижата на добрия стопанин с изключение на случаите, когато законът изисква друга грижа. Ако длъжникът е бил недобросъвестен, той би трябвало да отговаря за всички преки и непосредствени вреди – чл. 82 от ЗЗД²⁹. Тълкуването на отделните уговорки се прави по отношение на връзката между тях и всяка една се схваща в смисъла, който произтича от целия договор – с оглед целта на договора, обичаите в практиката и добросъвестността (чл. 20 от ЗЗД).

²⁸ Т. Йосифова. Някои особености при определяне на понятието „договор“. *Известия. Списание на Икономически университет – Варна*, 63, 4 (2019), с. 356 – 368.

²⁹ А. Иванов, Принципът за добросъвестност по българското и германското гражданско право. *Юридически сборник, БСУ 27* (2020), с. 213 – 221.

Заклучение

Направеното проучване аргументира тезата, че добросъвестността е многоаспектно явление, което изисква по-нататъшни усилия за изясняване на неговите особености, за класифициране и систематизиране на неговите разнообразни проявления, които са изключително важни за съвременната правна наука и правоприлагане. В съвременното гражданско право към основните аспекти на принципа на добросъвестността могат да се отнесат: (1) отсъствие на преднамерено причиняване от страна на участник в гражданското правоотношение на увреждане на интересите на другите субекти на гражданското право; (2) съблюдаване на баланса на интересите на участниците в правоотношението; (3) правомерност на поведението на участниците. Систематизирането на някои от тези аспекти, характерни за австрийската и българската правни системи, изведе на преден план някои особености на съдържанието и приложението на принципа на добросъвестността по отношение на основната му функция, а именно да осигури надлежно съблюдаване на правата и изпълнението на задълженията на контрагенти и трети лица.

Цитирани източници

Bachvarova, M. Special Aspects of the Pre-Contractual Liability when Concluding Commercial Transactions. *Известия на Съюза на учените – Варна, Серия „Икономически науки“*, 9, 2. (2020), с. 145 – 152 (Bachvarova, M. Special Aspects of the Pre-Contractual Liability when Concluding Commercial Transactions. *Izvestia na Sayuza na uchenite – Varna, Seria „Ikonomicheski nauki“*, 9, 2. (2020), s. 145 – 152).

Bob, M. D. Der Einfluss des ABGB 1811 auf das rumänische Zivilrecht. (August 1, 2011). *200 Jahre ABGB. Ausstrahlungen Die Bedeutung der Kodifikation für andere Staaten und andere Rechtskulturen (coord. Michael Geistlinger, Friedrich Harrer, Rudolf*

Mosler, Johannes M. Rainer), Wien, 2011, SS. 143 – 148, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2947106>.

Deutsch, A. Schriftlichkeit im Recht: Kommunikationsformen/Textsorten. E. Felder & F. Vogel, *Handbuch Sprache im Recht (Handbücher Sprachwissen (HSW))*. Berlin, de Gruyter Mouton, 2017.

Földi, A. Traces of the Dualist Interpretation of Good Faith in the Ius Commune until the End of the Sixteenth Century. *Fundamina* 20, 1 (2014), pp. 312 – 321.

Klang, H. *Kommentar zum Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch, 2^a ed.* Wien, Staatsdruckerei, 1951.

Kletečka, A., Schauer, M. *ABGB-ON – Kommentar zum Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch*. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2010.

Koziol, H., Bydlinski, P., Bollenberger, R. *Kurzkommentar zum ABGB*. Wien – New York, Springer, 2010.

Koziol, H., Welser, R., Kletečka, A. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. 13 Auflage*. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2006.

Leraczyk, I. On some International Regulations in Gaius's Institutes. *Review of European and Comparative Law* 39, 4 (2019), pp. 99 – 119,

Marinova, D. The role of good faith in the international sale of goods contract formation and execution. *Revista europea de derecho de la navegación marítima y aeronáutica* 49 (2012), pp. 15 – 23.

Příbyl, S. ABGB und das kanonische Eherecht. *Journal on European History of Law* 2 (2011), pp. 169 – 174.

Schima, S. *Das Eherecht des ABGB 1811. Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*, 2 (2012), SS. 13 – 26.

Schwimann, M. *ABGB Taschenkommentar*. Wien, LexisNexis Verlag, 2010.

Söllner, A. Bona fides – guter Glaube? *ZSS RG, RA* 122 (2005), SS. 1 – 61.

White, G. The Principle of Good Faith. *The United Nations and the Principles of International Law – Essays in Memory of M. Akehurst (eds. V. Lowe and C. Warbrick)*. London, New York, Routledge, 1994.

Апостолов, И. *Облигационно право. Част първа. Общо учение за облигацията*. София, БАН, 1990 (Apostolov, I. *Obligatsionno pravo. Chast parva. Obshto uchenie za obligatsiyata*. Sofia, BAN, 1990).

Иванов, А. Принципът за добросъвестност по българското и германското гражданско право. *Юридически сборник, БСУ*, 27 (2020), с. 213 – 221 (Ivanov, A. Printsipat za dobrosavestnost po balgarskoto i germanskoto grazhdansko pravo. *Yuridicheski sbornik, BSU*, 27 (2020), s. 213 – 221).

Йосифова, Т. Някои особености при определяне на понятието „договор“. *Известия. Списание на Икономически университет – Варна* 63, 4 (2019), с. 356 – 368 (Yosifova, T. Nyakoi osobenosti pri opredelyane na ponyatiето „dogovor“. *Izvestia. Spisanie na Ikonomicheski universitet – Varna* 63, 4 (2019), s. 356 – 368).

Марунова, Д. Ролята на добросъвестността в развитието на договорноправната теория. *Сборник с доклади от Лятно докторантско училище по право „Добросъвестността като норма и принцип на правомерно поведение в съвременното право – генезис, развитие, проблеми и перспективи*. София, ИК – УНСС, 2022, с. 55 – 74 (Marinova, D. Rolyata na dobrosavestnostta v razvitiето na dogovornopravnata teoria. *Sbornik s dokladi ot Lyatno doktorantsko uchilishte po pravo „Dobrosavestnostta като норма i printsip na pravomerno povedenie v savremennoto pravo – genезis, razvitie, problemi i perspektivi“*).

Мунков, Н. Развитие и характер на законодателството в България. *Библиотека „Съдебно право“*, 18 февруари 2017, [онлайн] <http://www.sadebnopravo.bg/biblioteka/tag/Добри+Мун%20ков> [достъп на 21.06.2022 г].

Недев, Д. Добросъвестността във вещното право – сравнителноправни бележки. *Актуални проблеми на правното регулиране на бизнеса*. София, ИК – УНСС, 2019 (Nedev, D. Dobrosavestnostta vav veshtnoto pravo – sravnitelnopravni belezhki. *Aktualni problemi na pravnoto regulirane na biznesa*. Sofia, IK – UNSS, 2019).

Сукарева, З. Добросъвестността и презумпцията за добросъвестност като принципи на облигационното право. *Юбилеен сборник в чест на проф. Живко Сталев*. София, СИБИ, 2005, с. 374 – 383 (Sukareva, Z. Dobrosavestnostta i prezumptsiyata za dobrosavestnost като printsipi na obligatsionnoto pravo.

Yubileen sbornik v chest na prof. Zhivko Stalev. Sofia, SIBI, 2005, s. 374 – 383).

Танев. К. Fides u Bona Fides kamo pravni konstruktmi prez antichnostta u moderността. Kратък преглед на историческото развитие. *Сборник с доклади от Лятно докторантско училище по право „Добросъвестността като норма и принцип на правомерно поведение в съвременното право – генезис, развитие, проблеми и перспективи. ИК – УНСС, София, 2022, с. 29 – 54 (Tanev. K. Fides i Bona Fides kato pravni konstrukti prez antichnostta i modernostta. Kratak pregled na istoricheskoto razvitie. Sbornik s dokladi ot Lyatno doktorantsko uchilishte po pravo „Dobrosavestnostta kato norma i printsip na pravomerno povedenie v savremennoto pravo – genezis, razvitie, problemi i perspektivi. ИК – УНСС, София, 2022, с. 29 – 54).*